

גאוגרפיה – אדם וסביבה

סמלי שאלונים: 57381, 57387

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

הגאוגרפיה של ארץ-ישראל

מאמר בגאוגרפיה של ארץ-ישראל:

"תועלות אקלימיות מסגירת מטמנות – מקרה בוחר אתר חירייה", דסקל ש' (תרגום), בסיגר ר' (הולנד), ISWA, 2019.

נושא 1: מיקומה של ארץ-ישראל במרחב – ייחודה בנוף ובאקלים והשפעתם על האדם	
א. מגוון צורות נוף בארץ קטנה	
√	1. המבנה הטופוגרפי של הארץ
	2. התפתחות הנוף בארץ-ישראל: מפגש בין מסיב לקימוט
√	- השפעת היווצרות השבר הסורי-אפריקאי (בקע ים המלח) על עיצוב נופה של הארץ
√	- הקשר בין השבר ובין אזורים מועדים לרעידות אדמה
X	- תהליכים גאולוגיים שונים בישראל
X	- ייחודם הגאולוגי של הרי אילת
X	3. תהליכים גאומורפולוגיים בעיצוב נופי הארץ
	4. תהליכים בעיצוב נופים ייחודיים
X	- היווצרות המכתשים והניצול הכלכלי של אוצרות הטבע שבהם
X	- התפתחות מישור החוף ורכסי הכורכר והשפעתם על היישוב, התחבורה והכלכלה
X	- הרי יהודה ושומרון – תהליכי העיצוב והשפעת הנוף על היישוב והכלכלה
X	- השפעת המבנה של הגליל התחתון – מערכת רכסים ובקעות על התפתחות היישובים ועל תוואי נתיבי התחבורה
√	- ההשלכות של מגוון נופי בשטח קטן יחסי על ההתיישבות, התיירות והמשאבים
ב. מפגש בין אקלים ים תיכוני לאקלים מדברי	
√	1. מאפייני האקלים של ארץ-ישראל
X	2. מצבים סינופטיים בעונות השנה בישראל
ג. התמודדות האדם עם תנאים פיזיים	
X	- התמודדות האדם עם תהליכי הרס בחופי הים התיכון
√	- ישראל נמצאת באזור המועד לרעידות אדמה – השלכות על חוקי התכנון והבנייה
√	- תופעות באזור ים המלח
√	- דרכי התמודדות האדם עם תנאים פיזיים קיצוניים בנגב, בערבה ובבקעת הירדן
X	- ניצול נגר עילי ליצירת כסי ייעור בנגב
X	- בנייה תואמת אקלים מדברי
√	- המוביל הארצי
X	ד. מגוון ביולוגי בישראל

מועדי תשפ"ד, 2024
מעודכן לנובמבר 2023

- 2 -

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
 הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

נושא 2: התוויית גבולות מדינת ישראל – גורמים ותהליכים	
X	א. מיקומה הגאופוליטי של ארץ-ישראל והשלכותיו
	ב. גבולות ארץ-ישראל וגבולות מדינת ישראל
X	1. גישות שונות לתיחום הארץ
X	2. גישות לקביעת גבולות הקבע של מדינת ישראל
X	3. שינויים בתוואי הגבולות
X	ג. היעדר גבול מדיני מוסכם בין ישראל לכמה משכנותיה והשלכותיו
נושא 3: תמורות באוכלוסיית ישראל, בתפרוסת האוכלוסייה ובמפת ההתיישבות	
	א. מאפיינים דמוגרפיים, חברתיים וכלכליים של אוכלוסיית מדינת ישראל
√	1. הרכב האוכלוסייה – פסיפס אנושי
	2. גידול האוכלוסייה
√	– מאזן הגירה במדינה קולטת עלייה
X	– הריבוי הטבעי
X	3. מבנה הגילים של האוכלוסייה
√	4. מאפיינים חברתיים-כלכליים של האוכלוסייה
	ב. עיצוב המרחב היישובי בישראל והגורמים המשפיעים על העיצוב
X	1. מפת ההתיישבות בארץ-ישראל בשלהי המאה ה-19
	2. צורות יישוב חדשות בארץ-ישראל
X	– עלייה ראשונה – המושבה
X	– עלייה שנייה – הקיבוץ
X	– עלייה שלישית – מושב עובדים
X	– עלייה רביעית וחמישית – התפתחות מואצת של העיר העברית (תל אביב, עפולה)
√	– עלייה שישית, העשור הראשון למדינה – מושבי עולים ועירות פיתוח
√	– ההתיישבות בשנות השבעים ואילך
X	3. היוזמה הלאומית והיוזמה הפרטית בעיצוב מפת ההתיישבות
X	4. האסטרטגיה ההתיישבותית לפני הקמת המדינה
	5. עקרונות מרכזיים בתכנון ובעיצוב מפת ההתיישבות בארץ לאחר הקמת המדינה
√	– מדיניות פיזור האוכלוסייה שנות החמישים: ממעברות למושבי עולים ולערי פיתוח
X	– מאפיינים דמוגרפיים, חברתיים, כלכליים וביטחוניים של ההתיישבות ביהודה, בשומרון וברמת הגולן לאחר מלחמת ששת הימים
	– המניעים להקמת היישובים הקהילתיים והמצפים בגליל ותפרוסתם
√	– התפרוסת המרחבית של אוכלוסיית העולים מברית המועצות (לשעבר) בהשוואה לתפרוסת האוכלוסייה הוותיקה בישראל
	ג. תהליכי שינוי במרחב הכפרי ובמרחב העירוני
X	1. תמורות ביישוב החקלאי-השיתופי
X	2. עיור המושבות

מועדי תשפ"ד, 2024
מעודכן לנובמבר 2023

- 3 -

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
 הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

X	3. ערים חדשות מתוכננות
X	4. ערים מעורבות אוכלוסייה
	5. התפתחות ערי מטרופולין בישראל
√	- תהליך היווצרותן של ערי המטרופולין בישראל ומאפייניהן
X	- מערכת הקשרים בין היישובים המרכיבים את מטרופולין תל אביב יפו
X	- גורמי משיכה ודחיקה של אוכלוסייה ושל פעילויות כלכליות בתחומי מטרופולין תל אביב יפו
X	- מאפייני ההתפתחות העירונית בטבעת החיצונית של מטרופולין תל אביב יפו
X	- תהליכי עיור במרחב הכפרי שבשולי המטרופולין
X	- גורמים המשפיעים על התפתחות מטרופולין חיפה
√	- באר שבע – מטרופולין בצמיחה, גורמים מאיצים וגורמים מעכבים
√	6. ירושלים – בירת ישראל
	7. תמורות ביישובים הערביים, הדרוזיים והבדווים
X	1. גורמי מיקום היסטוריים
X	2. תמורות בדגם היישובים הערביים
X	3. שינויים במבנה הכפר ובתפקודו
	4. מגמות בהתפתחות העיר הערבית והדרוזית בתחילת שנות האלפיים
X	- ההשלכות של תפרוסת האוכלוסייה הערבית והדרוזית על הכלכלה והחברה בעיר, על דגם העיר ועל היישובים שבשוליה
X	- מאפייניה של נצרת כגלעין למטרופולין ערבי צומח בגליל
X	- תמורות מבניות בכפרים שהפכו לערים. <u>דוגמאות</u> : אום אל-פחם, טייבה, סחנין
X	- מצוקת הקרקע כמכשול להתרחבות וכגורם להגירת תושבים לערים ערביות
X	- דרכי ההתמודדות ביישובים העירוניים והכפריים עם סוגיות איכות הסביבה
√	5. תמורות ביישוב הבדווי – מנוודות ליישובי קבע
	ה. גלעין מול שוליים – אי־שוויון מרחבי, דמוגרפי וכלכלי
X	1. צפיפות אוכלוסייה
X	2. פערים ברמת החיים וברמת הפיתוח
X	3. חיזוק אזורי השוליים לצמצום הפערים
	נושא 4: תמורות בכלכלת ישראל
	א. שינויים במבנה הבסיס הכלכלי של ישראל
X	1. חתך התעסוקה בישראל
X	2. שינויים בתרומת ענפי הכלכלה העיקריים לתל"ג
	ב. תמורות ברכיבי ענף החקלאות ובמאפייניו
X	1. תמורות אידאולוגיות בתפיסת תפקידה וחשיבותה של החקלאות
X	2. תמורות ברכיבים העיקריים של הענף
X	3. ממשק חקלאי מעורב, עתיר עבודה למשק מתמחה, עתיר ידע ועתיר טכנולוגיה
X	4. תרומת הפיתוח המדעי הטכנולוגי לחקלאות

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

ג. תמורות בענפי התעשייה ובמיקום מפעלים	
X	1. מתעשייה מסורתית לתעשייה עתירת ידע
X	2. ממעורבות ציבורית ליזמות פרטית
X	3. שני ענפי תעשייה נבחרים
ד. תמורות בענפי השירותים, המסחר והתיירות	
X	1. תמורות מבניות בענף השירותים
X	2. תמורות בנוף העירוני – המסחרי והעסקי
X	3. תמורות בענף התיירות
X	ה. השתלבות המשק הישראלי בכלכלה הגלובלית
נושא 5: משאבים ותשתיות – היצע מוגבל וביקוש גדל	
א. משאבי טבע מוגבלים: מקורות מים ומקורות אנרגיה	
√	1. תפרוסת מקורות המים העיליים והתת־קרקעיים בישראל
√	2. תמורות בצריכת המים, במאזנם ובאיכותם
√	3. התמודדות עם בעיות משק המים
X	4. מדיניות ניהול משק האנרגיה
ב. תכנון וניהול מערך התחבורה בהלימה לצרכים משתנים	
√	1. תפרוסת תשתיות התחבורה היבשתית בישראל והתמורות שחלו בה
√	2. בעיות במערך התחבורה הארצי והעירוני והשלכותיהן
√	3. דרכים לפתרון בעיות מערך התחבורה בישראל
X	4. פיתוח נמלים ואוויר – היענות לביקוש גדל
נושא 6: איכות הסביבה ופיתוח בר־קיימה בישראל	
א. מפגעים סביבתיים ופגיעה בסביבה הטבעית	
X	1. זיהום גופי מים וסביבתם
√	2. זיהום אוויר וקרקע
X	3. מפגעי קרינה
X	4. פגיעה בסביבה הטבעית
ב. הגורמים לפגיעה בסביבה	
√	1. גידול האוכלוסייה והעלייה ברמת החיים
X	2. אינטרסים כלכליים
ג. פיתוח בר־קיימה – מחזון למציאות	
√	1. תכנון וניהול סביבתי
√	2. חקיקה, אכיפה ותכנון
√	3. פיתוח בר־קיימה לתיקון משגי העבר
√	4. מעורבותם של "פרקליטי השימור"

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

הגאוגרפיה של המזרח התיכון

נושא 1: גבולות ותחומים במזרח התיכון	
א. גורמים המשפיעים על תיחום חבל המזרח התיכון	
√	1. תיחום החבל
√	2. מאפיינים פיזיים: פני השטח והאקלים
√	3. מאפיינים תרבותיים עיקריים: דת האסלאם, הלאום, השפה הערבית
√	4. מיקומו הגאואסטרטגי של החבל
ב. חלוקה מדינית – גורמים פוליטיים חיצוניים ופנימיים	
X	1. הקולוניאליזם כגורם להיווצרות מדינות במזרח התיכון
X	2. מוקדי סכסוך במזרח התיכון והשפעתם על יציבותם של גבולות מדיניים
√	א2. הסכמי השלום באזור
X	3. גורמים דתיים-אתניים והשפעתם על היציבות הפנימית במדינות המזרח התיכון
נושא 2: קשרי הגומלין בין הטבע לאדם – גורם בעיצוב המרחב במזרח התיכון	
א. גורמים פיזיים והשפעתם על תפוצת האוכלוסייה ועל בסיסה הכלכלי	
√	1. התמודדות האדם בתנאי מדבר
√	2. ריכוזי אוכלוסייה בעמקי נהרות ובמישורי חוף
√	3. הפקת תועלת מן היתרון היחסי של המיקום: התיישבות באזורים בעלי ייחוד אקלימי
ב. משאבי מים – זמינות ומחסור	
X	1. פיתוח וניהול מקורות מים בתנאי מחסור
X	2. משאבי מים משותפים – הסדרים לעומת סכסוכים
ג. מאגרי נפט – הפקתם והשפעתם על ההתפתחות היישובית, על הכלכלה ועל הסביבה	
√	1. מאגרי נפט במזרח התיכון
√	2. הפקת נפט – תהליכים ותשתיות
√	3. התפתחות יישובית-כלכלית בעקבות הפקת הנפט
√	4. השפעות סביבתיות בעקבות הפקת הנפט והובלתו
נושא 3: אוכלוסייה ויישובים במזרח התיכון – מאפיינים ותמורות	
א. תמורות דמוגרפיות במזרח התיכון	
√	1. תמורות בקצב הגידול של האוכלוסייה
√	2. תמורות ושונות בשיעורי הפרייה
√	3. לחצים דמוגרפיים על משאבים, תשתיות וסביבה במדינות המזרח התיכון
ב. תנועות אוכלוסייה במזרח התיכון	
	1. הגירה בתוך מדינות
X	- נודות – הגירה עונתית והסיבות להצטמצמותה
X	- הגירה סיבובית-עונתית
X	- הגירה מן הכפר אל העיר

מועדי תשפ"ד, 2024
מעודכן לנובמבר 2023

- 6 -

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

	2. הגירה בין מדינות
√	- גורמים כלכליים להגירה בין מדינות המזרח התיכון
√	- גורמים כלכליים להגירה אל מדינות מחוץ למזרח התיכון
X	- גורמים פוליטיים להגירה
	ג. תהליכי השינוי בכפר המסורתי בעידן המודרני
X	1. מאפייני הכפר המסורתי
X	2. פיתוח ומודרניזציה במרחב הכפרי
X	3. תהליכי זחילה עירונית וכיבוש הכפר על ידי העיר
	ד. ערים במזרח התיכון – בין מסורתיות למודרניות
X	1. גורמי מיקום של ערים במזרח התיכון והשפעתם על מבנה הערים ומאפייניהן
X	2. כלכלה מסורתית בצד כלכלה מודרנית בערי המזרח התיכון
X	3. תמורות במאפייני המרחב העירוני במדינות המזרח התיכון
X	4. מאפייני ערים על פי תפקודן המרכזי
X	5. מגמות בתכנון המרחב העירוני
	נושא 4: הכלכלה במזרח התיכון – בין עולם מתפתח לעולם מפותח
	א. תמורות במבנה מגזרי הכלכלה במדינות המזרח התיכון
X	1. מחקלאות מסורתית לחקלאות עתירת ידע
√	2. מכלכלת נפט לכלכלת שירותים מתקדמים
X	3. התיירות – מנוף לפיתוח כלכלי
	ב. גורמים לנחשלות מרחבית כלכלית במזרח התיכון
√	1. גורמים לנחשלות ומגמות שינוי, כוח העבודה
√	2. רמת פיתוח נמוכה של תשתיות
√	3. צורת המשטר במדינה – גורם המפתח יזמות כלכלית או גורם המגביל אותה
	ג. אי־שוויון מרחבי כלכלי בין המדינות ובתוכן
X	1. מדדים כלכליים לאי־שוויון בין מדינות ובתוכן
X	2. השפעתם של מאפיינים דתיים-חברתיים על האי־שוויון המרחבי כלכלי
X	3. מאפייני הסביבה הפיזית משפיעים על ההבדלים בין המדינות ברמת הפיתוח שלהן
	ד. השפעת הגלובליזציה על כלכלת המזרח התיכון
√	1. תהליכי גלובליזציה במזרח התיכון: חדירת ענפי תעשייה, שירותים, מסחר ותקשורת
	נושא 5: תהליכים גאופוליטיים במזרח התיכון – עימותים, הסכמים ושיתוף פעולה
	א. סכסוכים ושיתוף פעולה בין מדינות המזרח התיכון
X	1. מוקדי סכסוך וטרור במזרח התיכון
√	2. הסכמים ושיתוף פעולה בין מדינות האזור
X	ב. התערבות מעצמות זרות במזרח התיכון

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

נושא 6: המאפיינים העיקריים של המדינות הגובלות עם ישראל	
א. מצרים, ירדן, סוריה ולבנון – שכנותיה של ישראל	
X	1. מצרים
X	2. ירדן
X	3. סוריה
X	4. לבנון

נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב

נושא 1: מיפוי המרחב והצגתו	
√	א. האמצעים השונים להצגת המרחב
ב. המפה ככלי להצגת תופעות שונות במרחב	
√	1. מאפייני המפה
X	2. מן הגלובוס אל המפה
√	3. מפות נושאיות
נושא 2: התמודדות האדם במרחב פיזי משתנה	
א. תהליכים המעצבים את פני כדור הארץ והשפעתם על המרחב הפיזי והאנושי	
√	1. מאפייני יחידות הנוף
√	2. פעולת הכוחות הפנימיים – תוצאותיה והשפעתה על הנוף הפיזי והאדם
√	3. פעולת הכוחות החיצוניים – תוצאותיה והשפעתה על הנוף הפיזי ועל האדם
X	א. תנועת הקרחונים ותוצאותיה
√	ב. פעולת המים ותוצאותיה
√	ג. אדם ונהר
ב. גורמים לתנאי אקלים שונים ומשתנים והשפעתם על המרחב הפיזי והאנושי	
√	1. אזורי האקלים על פני כדור הארץ וגורמיהם
√	2. התמודדות האדם בתנאי אקלים קיצוניים
√	3. תהליך התחממות אקלים כדור הארץ והשלכותיו על המרחב הפיזי והאנושי
נושא 3: אוכלוסיות במרחב העולמי	
א. אוכלוסיית העולם – מאפיינים ותהליכים	
√	1. מדדי תפרוסת האוכלוסייה: צפיפות, ריכוז, ביזור ודגם מרחבי
√	2. מאפיינים ותהליכים דמוגרפיים במדינות מתפתחות ובמדינות מפותחות
√	3. הגירה במרחב הלאומי ובמרחב הגלובלי

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

נושא 4: המרחב העירוני והמרחב הכפרי	
א. המרחב העירוני ומאפייניו	
√	1. גורמי מיקום ותפקודן של ערים במרחב
√	2. עיר ראשה ומדרג עירוני
√	3. שלבים בעיור
√	4. המטרופולינים
√	5. אֵיזור (zoning) ותכנון עירוני
√	6. תפקודים עירוניים
√	7. מפגעים סביבתיים בעיר
ב. המרחב הכפרי – תהליכים ותמורות	
√	1. הפעילות הכלכלית במרחב הכפרי
√	2. השוּבֵל העירוני-כפרי
נושא 5: מרחב הפעילות הכלכלית	
√	א. מדדים לבחינת רמות פיתוח של מדינות
ב. הגורמים בבסיס הצמיחה הכלכלית	
√	1. גורמים המשפיעים על הפעילות הכלכלית
√	2. גורמים המניעים צמיחה כלכלית
ג. "כללי משחק" כלכליים חדשים – תוצאות הגלובליזציה	
√	1. מכלול הגורמים בתהליכי הגלובליזציה
√	2. תמורות בתהליכי הייצור
√	3. תאגידים רב-לאומיים
√	4. פארקים מדעיים עולמיים
נושא 6: פיתוח בר-קיימה בהיבט מקומי וגלובלי	
א. המתח בין פיתוח הסביבה לבין שימורה	
√	1. הפגיעה בסביבה וגורמיה
ב. יישום עקרונות פיתוח בר-קיימה	
√	1. בתחום המדיניות, החברה והחינוך
√	2. בתחום התרבות, הטבע והנוף
√	3. בתחום המשאבים, האנרגייה והתעשייה

גאוגרפיה – אדם וסביבה

סמל שאלון: 57282

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב-√.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב-X.

הפיתוח והתכנון המרחבי

נושא 1: מדידת רמת פיתוח של מדינות	
א. מדדים לבחינת רמת הפיתוח של מדינות	
√	1. סוגי מדדים
√	2. השימושים במדדי רמת הפיתוח ומגבלותיהם
√	3. תהליכי שינוי במבנה המגזרים במשק
ב. ההשלכות של תהליכי הפיתוח על תחומים שונים במדינה	
√	1. פיתוח מואץ
√	2. פיתוח אי-שוויוני
X	3. האתיקה של הפיתוח
נושא 2: גורמים לשונות בתהליכי הפיתוח	
א. גורמים כלכליים-היסטוריים לתהליכי פיתוח	
X	1. א. הקולוניאליזם – השפעתו על אופי הפיתוח ועל היקפו במושבות (המדינות המתפתחות כיום)
√	1. ב. הקולוניאליזם – השלכות הקולוניאליזם על מבנה המשק במדינות המפותחות
X	2. הסחר העולמי
ב. תהליך הגלובליזציה – מחולל תהליכי פיתוח מרחביים	
√	– מאפייני תהליך הגלובליזציה ותפקידם של תאגידים רב-לאומיים
X	1. הגלובליזציה במדינות המתפתחות
√	2. השפעת תהליך הגלובליזציה על המדינות המפותחות
X	3. דילמות ערכיות בתהליך הגלובליזציה
נושא 3: העיר במרחב העולמי – תהליכי התפתחות, תכנון ופיתוח	
א. ערים בעולם – תהליכי עיור, גורמי מיקום ומאפייני הפיתוח העירוני	
√	1. שלבים בתהליך העיר
√	2. גורמי מיקום של ערים
X	3. המעבר מעיר של ימי הביניים לעיר התעשייתית והפוסט-תעשייתית
√	4. מאפייני הפיתוח העירוני במדינות מפותחות
X	5. מאפייני הפיתוח העירוני במדינות מתפתחות
√	ב. חתך קרקע בעיר והשפעתו על מבנה המרחב העירוני

מועדי תשפ"ד, 2024
מעודכן לנובמבר 2023

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

ג. רכיבי המרחב העירוני	
√	1. שימושי הקרקע בעיר
√	2. מרכז העיר – מאפיינים
X	3. המרחב המסחרי – מאפיינים ותהליכי שינוי
X	4. תמורות במרחב התעשייתי
√	5. תמורות במרחב המגורים
√	6. פיתוח מול שימור במרחב העירוני
√	ד. המעבר מעיר למטרופולין
ה. רכיבי המרחב החברתי בעיר	
X	1. היבדלות מרחבית
X	2. צדק מרחבי-סביבתי
ו. אזור המגע בין הכפר לבין העיר – השוּבֵל העירוני-כפרי	
1. מאפייני אזור המגע בין העיר לבין הכפר	
X	– מאפייני השוּבֵל העירוני-כפרי בעולם המתפתח
√	– מאפייני השוּבֵל העירוני-כפרי בעולם המפותח
√	2. חשיבות השמירה על השוּבֵל העירוני-כפרי הירוק
ז. עיר עולם – מוקד גלובלי לפעילות כלכלית	
X	1. ערי עולם – מאפיינים
X	2. ערי עולם – הגורמים לצמיחה והשלכותיה
נושא 4: המרחב הכפרי בעולם המפותח והמתפתח – מאפיינים, מהפכות ותמורות	
א. המרחב הכפרי	
√	1. היישוב הכפרי
√	2. מדרג היישובים במרחב הכפרי
ב. המהפכות החקלאיות	
X	1. המהפכה החקלאית הראשונה
X	2. המהפכה החקלאית השנייה
√	3. המהפכה החקלאית השלישית
X	4. "המהפכה הירוקה" בעולם המתפתח
ג. החקלאות בעולם המתפתח	
X	1. איכרות
X	2. טיפוסי החקלאות הזעירה
X	3. חקלאות מסחרית

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

ד. החקלאות בעולם המפותח	
√	1. חקלאות מסחרית מתמחה
√	2. בעיות החקלאות המסחרית
√	ה. תמורות במרחב הכפרי בעולם המפותח
ו. חקלאות וסביבה	
√	1. פגיעה בסביבה – קרקע ומקורות מים
√	2. חקלאות בת-קיימה – השפעת החקלאות הימית על הסביבה הימית
נושא 5: זרזי פיתוח – משאבים, תחבורה ותקשורת	
א. משאבים המהווים תשתית לפיתוח	
X	1. משאבי טבע – מקורות אנרגייה ומחצבים
√	2. משאבי סביבה ונוף
√	3. משאבי מים כבסיס לפיתוח חקלאי
√	4. משאבי ים
√	5. משאבי אוויר
ב. תשתיות תחבורה ותקשורת – זרזי פיתוח	
√	1. רשת תחבורה – מאפייניה ומרכיביה
√	2. אמצעי תקשורת המגשרים על מרחקים
נושא 6: תכנון ופיתוח במרחב העולמי – תהליכים, יתרונות והשלכות סביבתיות	
א. גורמים ותהליכים בתכנון ופיתוח	
X	1. גורמים לצורך בפיתוח ובתכנון
X	2. תהליכים והיבטים בתכנון ובפיתוח
X	ב. תרומת הפיתוח לאדם ולחברה
ג. השלכות הפיתוח על הסביבה	
√	1. נזקים סביבתיים עקב תהליכי פיתוח
√	2. דרכים למזעור הנזקים לסביבה
√	3. דרכים למזעור הנזקים לסביבה – הפקת אנרגייה ממקורות לא מתכלים
√	ד. פיתוח בר-קיימה
ה. תכנון ופיתוח מיזמים בישראל	
X	1. חקר מקרה של מיזם קיים
X	2. הדמיית תכנון מיזם בישראל

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

כדור הארץ והסביבה

נושא 1: אסונות טבע והתמודדות האדם עימם	
א. רעידות אדמה והתפרצויות געשיות	
√	1. מבנה כדור הארץ
√	2. טקטוניקת הלוחות ורעידות אדמה
√	3. תהליכי קימוט ושבירה
X	4. מבנים גאולוגיים
X	5. התפרצויות געשיות
√	6. התמודדות האדם עם תופעות רעש
ב. הצפות וצונמי	
X	1. ההידרוספירה: אוקיינוסים וימים
√	2. הצונמי – גורמי היווצרותו
√	3. התמודדות האדם עם הצונמי
ג. רוחות הרס	
√	1. האטמוספירה והרכבה
√	2. הגורמים להיווצרות רוחות הרס באזורים שונים בעולם
√	3. רוחות הרס בקנה מידה מרחבי גדול – הוריקן
√	4. רוחות הרס בקנה מידה מרחבי קטן – טורנדו
√	5. התמודדות האדם עם נזקי סופות
ד. שיטפונות והצפות נהר	
√	1. הגורמים לשיטפונות ותוצאותיהם
√	2. התמודדות האדם עם שיטפונות והצפות
ה. גלישות קרקע ומפולות שלגים	
X	1. הגורמים לגלישות קרקע ולמפולות שלגים
X	2. הנזקים ותוצאותיהם
X	3. התמודדות האדם עם גלישות קרקע ומפולות שלג

מועדי תשפ"ד, 2024
מעודכן לנובמבר 2023

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

נושא 2: תהליכים מחזוריים המעצבים את פני כדור הארץ	
א. תהליכים אטמוספריים – "סיפורו של גוש אוויר"	
√	1. רוחות עולמיות
√	2. תפרוסת המשקעים בעולם
√	3. תפרוסת הטמפרטורות בעולם
√	4. אזורי אקלים עולמיים
√	5. התמודדות האדם עם תופעות אקלימיות
ב. תהליכים גאומורפיים – "סיפורו של גרגר חול"	
√	1. סוגי סלעים והיווצרותם
√	2. תהליכי בליה – קרחונים, רוח
X	3. היווצרות קרקעות
√	4. תהליכי הסעה והשקעה – קרחונים, רוח
X	5. קרקע ואדם
ג. תהליכים הידרולוגיים – "סיפורה של טיפת מים"	
√	1. מצבי הצבירה של המים
√	2. מעיינות, נחלים ואגני ניקוז
√	3. האדם והמים
X	4. מחזוריות התהליכים בכדור הארץ
נושא 3: משאבי טבע ואוצרות טבע וניצולם	
א. משאבי טבע ואוצרות טבע	
√	1. מאפיינים ותפרוסת של משאבי טבע ואוצרות טבע
√	2. ניצול משאבי טבע להפקת אנרגייה
X	3. שימושים כלכליים
√	4. התמודדות האדם עם מחסור במשאבי טבע – מחסור במים, באנרגייה
נושא 4: זיהום משאבי טבע וסביבה	
א. סדרי גודל של זיהום סביבתי	
X	1. ממדי מרחב וזמן
ב. זיהום אוויר	
√	1. מקורות זיהום וסוגי מזהמים
√	2. תופעת הערפיח ותופעת אי החום העירוני
√	3. התמודדות האדם עם זיהום אוויר

הנושאים שייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'√'.
הנושאים שלא ייכללו בחומר הלימודים לבחינה מסומנים ב'X'.

ג. זיהום קרקע	
X	1. מזהמי הקרקע ומקורותיהם
X	2. נזקי זיהום קרקע
X	3. דרכי התמודדות עם נזקי זיהום הקרקע ומניעתם
ד. זיהום מים	
√	1. זיהום מים – מקורותיהם וגורמיהם
√	2. נזקי הזיהום
√	3. התמודדות האדם עם זיהום מים
ה. תהליכי זיהום ממקורות טבעיים	
√	סופות אבק, המלחה
√	ו. תפקיד הקהילה הבין-לאומית במניעת זיהומים
נושא 5: שינויים סביבתיים גלובליים	
א. שינויי אקלים	
X	1. עדויות לשינויים אקלימיים בעבר
√	2. שינויים אקלימיים בהווה
√	3. תוצאות השינויים האקלימיים
ב. בצורת	
X	1. מאפייני הבצורת וגורמיה
X	2. התמודדות האדם עם הבצורת
ג. מדבור	
√	1. גורמים לתופעת המדבור
√	2. התמודדות האדם עם תופעת המדבור